

Treća, vol. X, 2008., br. 1, ur. Nataša Govedić,
Centar za ženske studije, Zagreb, 176 str.

"Prvo lice životinjske jednine" naslov je teksta Nataše Govedić i Suzane Marjanić, urednica novog broja časopisa *Treća*, kojim nas uvode u tematski blok posvećen animalističkom ekofeminizmu. Kako same urednice ističu, ovaj je broj usmjeren na promišljanje uloge prava životinja u eko/feminističkim smjernicama i razloga za angažiranost feminizma u pokretu za prava životinja. Uz dva eseja i devet recenzija knjiga, posljednji broj *Treće* donosi sedam članaka u kojima se ogledaju analitički i teorijski pristupi te aktivistička stajališta autora i autorica o tematiziranim pitanjima zooetike i feminističkog djelovanja.

U uvodnom dijelu čitatelju je predstavljena utjecajna literatura na engleskome jeziku, koja svjedoči o različitim pristupima političkom statusu životinja. Navedene publikacije odnose se na institucionalnu ekologiju feminističke ili politički kritičke orijentacije, kao i na recentne eko/feminističke članke o zooetici. Svakako treba istaknuti zbornik radova *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*, urednice Grete Gaard iz 1993., koji slovi kao prva animalističko-eko-feministička antologija posvećena pravima životinja iz feminističkoga rakursa. U navedenom zborniku Josephine Donovan je putem kulturalnog feminizma ponudila alternativu pristupima suvremene teorije prava životinja, od kojih se jedan temelji na teoriji prirodnog prava, a drugi na utilitarizmu. Upravo ova autorica, zajedno s Carol J. Adams, u zborniku *Animals & Women: Feminist Theoretical Explorations* (1995) otvara pitanje feminizma i odnosa prema životinjama te feminističke perspektive statusa životinja. One uspostavljaju novi smjer u teoriji prava životinja utemeljen na feminističkoj tradiciji skrbi. Njihov najnoviji zbornik iz 2007., *The Feminist Care Tradition in Animal Ethics*, upućuje na radikalni, kulturalni feministički pristup pitanju statusa životinja u androcentričnoj civilizaciji temeljen na feminističkoj etici skrbi za životinje. Carol J. Adams vodeća je svjetska mirovna aktivistica. Poznata je i kao začetnica žanra feminističke zooetike, a njezin članak "Rat protiv suosjećanja" preuzet iz navedenoga zbornika, preveden je i objavljen u ovom tematskom broju.

Treća koju imamo pred nama donosi i intervju s Karmen Ratković, suosnivačicom Centra za ženske studije, voditeljicom kolegija Ekofeminizam i duboka ekologija te urednicom ekofeminističkoga tematskog bloka u časopisu *Treća* iz 2000., koji se smatra i prvim takvim tematskim blokom objavljenim u nekom od naših znanstvenih i stručnih časopisa. O počecima i razvoju njezina zanimanja za ekofeminističku teoriju i praksu, sintagmi *životinjsko pitanje kao feminističko pitanje* i aktivističkom djelovanju unutar potrošačke kulture s Karmen Ratković razgovarala je Suzana Marjanić. Sugovornice su razmotrile i stavove feministica u Hrvatskoj prema pravima životinja te različite istraživačke pravce animalističkog ekofeminizma na primjeru stavova eko/feminističke animalistice Carol J. Adams i ekofeministice Val Plumwood, koje je sučelila Mirela Holy u svojoj knjizi *Mitski aspekti ekofeminizma* (Zagreb, 2007.)

Na različite pristupe etičkim pitanjima feminizma i aktivističke prakse zaštite životinja u Hrvatskoj upućuju nam radovi dviju aktivistica, Martine Staničić i Nine Ćorić. Aktivistica udruge *Oslobođenje životinja* Martina Stančić ističe povezanost opresije i nasilja nad ženama i životinjama u patrijarhalnom društvu. U svom članku se kritički odnosi prema kampanjama

nekim organizacija, poput *People for the Ethical Treatment of Animals* (PETA), koje koriste ženska tijela u političke svrhe te napominje kako prava životinja ne smiju biti promovirana istim opresivnim i eksploatacijskim sloganima patrijarhalnoga društva. Nina Čorić iz udruge *Prijatelji životinja* odbacuje takve kritike pojedinih ekofeministica te govori o svom osobnom iskustvu i praksi njezine udruge u uporabi golog ili "gotovo golog" ljudskog tijela iz aktivističke pozicije, a radi oslobođenja životinja.

Filozofski pristup razmatranoj temi donosi Hrvoje Jurić u tekstu posvećenom pitanjima transhumanističke etike i odnosa prema *drugom*. U svom članku autor promišlja transhumanističku etiku koja bi sagledavala ne samo interese čovjeka već interese svakog živog bića te biocentrizam kao konceptualnu osnovicu za izgradnju etike "koja bi "pokrivala" i ono ljudsko i ono neljudsko".

Suzana Marjanić zainteresirala se za moguće razloge zbog kojih animalističke eko/feminisice nisu posvetile dovoljnu pažnju osvjetljavanju medijski zataškane činjenice o utjecaju mesne i mliječne industrije na globalno zatopljenje. Autorica pritom propitkuje odnos ekofeministica prema poveznicama između žena i životinja, problematici prava, tj. oslobođenja životinja i vegetarijanstvu/veganstvu te na kraju i prema samoj eksploataciji Zemlje.

"Žene-glasnogovornice životinja?" pitanje je koje u istoimenom članku postavlja Mirela Holy, suprotstavljajući se pritom esencijalističkom izjednačavanju žena i prirode. Autorica ističe kako pojedine ekofeministice zastupaju životinje na izrazito akademski načelan i antropocentričan način te naglašava kako dovođenje prostora ljudske kulture i morala u prostor životinjskih kultura može sloviti kao još jedan čin agresije na ekološku i društvenu ravnotežu.

Ovaj broj časopisa *Treća* nudi opširan uvid u pitanja koja tematizira animalistički ekofeminizam. Objavljeni članci vrijedan su doprinos istraživanoj temi te čitatelja zasigurno neće ostaviti ravnodušnim.

Maja PASARIĆ

Marie-Louise von Franz, Interpretacija bajki,
s engleskoga prevela Petra Štok, Scarabeus-na-
klada, Zagreb 2007., 251 str. (Biblioteka "Ani-
ma")

Sasvim slučajno što se tiče izdavačkih svjetova, a u okvirima – poslužimo se Jungovom odrednicom – sinkroniciteta kao četvrtoga počela koje se temelji na tomu da podudarnosti zbivanja u prostoru i vremenu nisu puka slučajnost, prošle su godine na našem bibliotečnom tržištu objavljene dvije knjige koje su umrežene svojim interpretacijskim svjetovima. Riječ je o prijevodu knjige *Interpretacija bajki* jungovske psihologinje Marie-Louise von Franz i knjige *Novo čitanje bajke: arhetipsko, divlje, žensko* Manuele Zlatar, što ju je objavio Centar za ženske studije kao prvu knjigu koja u hrvatskom kulturnom krugu donosi feminističku interpretaciju bajki, a koju autorica kombinira s Jungovom analitičkom psihologijom. Naime, knjiga *Interpretacija bajki* Marie-Louise von Franz je nastala na temelju predavanja o